

Et Stykke Bondevirksomhed gennem et halvt Aarhundrede.

Af Salomon J. Frifelt.

Den 19. Marts 1938 er det 50 Aar siden, der holdtes stiftende Generalforsamling i Esbjerg Andels Svineslagteri.

Og den 24. September, ogsaa i indeværende Aar, er det 50 Aar siden, Slagteriet indledede sin Virksomhed.

Naa ja — hvad saa? — Er der kanske nogen Grund til at ta et saadant Jubilæum højtideligt?

Nej, ikke just højtideligt. Men der er Grund til at pege paa, hvilken vældig Indsats i Egnens økonomiske Opgang og derigennem i hele Egnens Folkeliv, der gennem denne Andelsvirksomhed er øvet i dette halve Aarhundrede.

Ja, ogsaa Grund til at mindes de næsten overvældende Vanskeligheder Datidens Foregangsmænd maatte stride sig igennem, da de prøvede at rejse E. A. S. som et af Landets allerførste Andels-Slagterier. — Kun Horsens Andels Svineslagteri var stiftet godt et halvt Aar tidligere.

Forud for denne stiftende Generalforsamling i Esbjerg ligger baade et brydsomt og spændende Stykke Arbejde og et egenartet Stykke Bondehistorie. — Eller maaske rettere: Denne Generalforsamling er en Slags Viderefø-

relse af et mere end aartusinde gammelt Bondevirke: Svinehold og Svinehandel. — —

— Lige fra Skaldyngernes yngre Lag har Svinet hørt med til Menneskets Husdyr her i Landet. Og gennem lange Tidsrum var Svineholdet et vigtigt Led i Bondebrug og Folke-Ernæringen, derom vidner alene Svinets Stilling i Mytologien og Folkedigtningen.

Efterhaanden trængtes Svinet dog ud paa en Yderplads i Bondens Husdyrhold. Og ved Tidernes Ugunst og Fællesdriftens Arbejdsformer sank Svinet ned til et sølle, ringeagtet Skumpelskud — stadig værdsat som Spise, men miskendt som Husdyr.

I Opgangen efter Bondereformernes Røre kom ogsaa Svineholdet med ind i den almindelige Fremdrift. Og paa Middelaldervis dreves igen Flokke af langbenede og langbørstede Galte sønderud til Markedspladserne i Tønder og Husum. — Det var efter den gamle Bonderegel: Det er bedre at drive end at age sit Korn af Gaarde.

Det øgede Svinehold førte til, at man fandt paa selv at slagte en Del af Svinene og saa sælge Flæsket. Det gav en rele Skilling, og saa havde man endda selv de sorte Pølser og den rare Finkemad. Flæskesiderne blev saa hos Købmanden saltet ned i Tønder og solgt til Eksport. Her fra Syd- og Vestjyllands Købmandsgaarde blev det sammenkøbte Flæsk dog mest i store fasttrampede Vognmandslæs kørt til Flensborg og solgt der.

Og saa er vi inde i den Udvikling, der førte til Oprettelse af Eksport Svineslagterierne, hvor Flæsket fik en mere systematisk og ensartet Behandling for at kunne sælges paa de udenrigs Markeder.

Det første Svineslagteri her i Landet kom i Gang i Efteraaret 1865 paa Christianshavn. Og der fulgte snart flere efter.

Oprettelsen af Svineslagterier førte igen til, at der kom mere System i Opkøbet af Bøndernes Svin — ganske vist

et System, som Bonden ingen Grund havde til at glædes over. Det blev nemlig Slagterierne og Opkøberne, der fastsatte Prisen!

Naa, det var kun, hvad Bonden var vant til, naar han kom for at sælge sit Smør!

Bønderne havde under Bondereformernes hidsige Stræben bort fra de gamle Former sluppet ikke blot Fællesskabets Driftsformer, men ogsaa Fællesskabets Værn. Nu stod de ude i Enkeltdriften og følte sig paa mange Maader prisgivet.

Det er en vanskelig Tid, Aarene efter 1864: Et Tidehverv i Bondens Kaar — og dermed i hele Samfundets Opbygning og Levesæt. Saa meget maatte i disse Aar bygges op fra ny: Driftsmaader, Samhandel, Fællesskab — ja, og Modet og Selvtilliden.

Det var paa næsten alle Omraader en Kamp for at nyskabe og nyrejse: Vinde indad i Styrke og Selvtillid og udad i Agtelse og Respekt trods Nederlaget og Tabet, der stadig sved.

Saadan blev disse Slægtleds Skæbne, den de kendtes ved, vandt over og gav fra sig som et Livsværk!

Det blev de vestjydske Enere, opøvet gennem Enkeltdriftens strenge Krav til den enkelte, der igen fandt frem til Forstaaelse af Samlingens Styrke, den Gang de i 1882 rejste Danmarks første Andelsmejeri.

Det var de gamle Tidens Fællesskab videreført i Nytiden, lempet efter dens Krav og nu kaldet Andelssagen — gamle Tidens Bondefællesskab sat som Syldsten under Nytidens Rejsning af hele det danske Samfund.

Og i Aarene efter 1882 vokser Mejeriskorstenene frem over alt i det danske Land. — Var det en fattig Tid og en vanskelig Tid, saa var det dog en Nybruds-Tid.

Som gamle Jørgen Jørgensen, Vibholm, en Dag sagde til sin Gæst:

». . . Det var en herlig Tid, den Gang vi fik rejst de

mange Skorstene ud over Landet. Det hele saa ellers i Førstningen ret uoverkommeligt ud. Men disse her høje Skorstene blev lisom et Tegn for, at vi Bønder kunde gøre os gældende og gaa frem. Og det gav en mægtig Løftelse . . .!»

De nye Slagteriplaner i Modvind.

Da det nu var vist, det var muligt med Fordel at lave og sælge Smør gennem en Slags Fællesdrift, laa det jo ret nær ogsaa at prøve, om ikke noget lignende var muligt med Fælleslagtning og -salg af Svinene.

Forholdene her var dog adskilligt anderledes og mere vanskeligt. Men noget maatte der forsøges, for Utilfredsheden med det, man blev budt, brød paa og krævede en Udløsning.

Hvordan Svinesalget foregik i Aarene, lige før Andelslagterierne tog fat og ændrede Forholdene her, kan et enkelt lille Træk sært tegne:

Det er Niels Kornelius Hansen, Rottarp i Outrup, der fortæller:

». . . Folk klager sommetider over, at de faar altfor lidt for djer Svin og altfor faa afregnet i 1ste Klasse. Men saa siger a: Tror I kanske, det var bedre, hvis vi ingen Andels Slagterier havde?

A har engang prøvet at levere 4 Svin og af dem faaet 6 i 1ste Klasse — og saa var a endda skidt tilfreds!

Jo se, det var den Gang, a boede i Vrøgum, da kørte a en Dag til Varde med 4 Svin. De to var mine egne, og de to andre var Smedens, ham min Svoger, I ved, og han var ogsaa med.

Vi spændte fra, som vi plejede, hos Gæstgiver Hans Jensen i Vestergade. Der gik en gammel Slagter og tog imod Svin. Han havde, som de den Gang brugte, en Slags Stempel, han smækkede ned paa Ryggen af Svinene, en-

ten de nu blev takseret til 1ste, 2den eller 3dje Kl. Det blev ikke at se paa Dyret, inden det var slagtet.

1ste Kl. kostede 16 Øre, 2den Kl. 14 Øre og 3dje Kl. 12 Øre for Pundet, levende Vægt. — Det var en fed Forretning!

Naa, den her gamle Slagter takserede kun 1 af vore 4 Svin til at gaa i 1ste Kl.

Det var vi jo ett helt tilfreds med og staar og kikker lidt paa Svinene og paa hverandre. Saa siger a:

»Hør lad os prøve at køre hen paa Slagteriet med æ Griis og se, hvad de byder der?«

Vi smækker saa Svinene op paa Vognen igen og kører hen paa Modtagelsespladsen ved Slagteriet.

Her faar vi to stemplet i 1ste Kl. Men den, som allerede var stemplet i 1ste, blev her takseret til 3dje.

Saa siger min Svoger, Smeden:

»Skal vi ikke prøve en Gang mere? Vi skal jo hen til Købmand Eriksen efter Jern, og der tar de ogsaa mod Svin.«

Nu var baade Svinene og vi andre vant til Turen, saa det gik helt let med at faa dem læsset igen, og saa dumlede vi hen til Købmand Eriksen.

Her fik vi Svinene takseret for tredje Gang. Og her smuttede de alle i 1ste Kl. saa nær som den, der henne i Vestergade blev stemplet i 1ste, her gik den i 3dje.

»Skidt med det!« siger Smeden. »Nu har vi leveret 4 Svin og af dem faaet 6 i 1ste Kl., lad os saa hellere være tilfreds med det!« — —

Tilfreds — Nej, man var nok alt andet end tilfreds! — Og det som Fællesskabsfølelsen eller Sammenholdet med Standsfæller maaske ikke havde formaaet, det virkede Utilfredsheden og Trangen til at hævde sig: Man sluttede sig sammen og prøvede i Fællesskab.

Det blev paa Horsenseggen, man først naaede et Endemaal. Her virkede Andelsmanden, Seminarieforstander

P. B o j s e n, Gedved. Og ved at udnytte den Samling, der allerede var inden for Landboforeningerne, naaede han at faa Horsens Andels-Slagteri rejst og i Drift i Sommeren 1887.

Det satte Gang i Drøftelsen af Sagen andre Steder, ikke mindst i Vestjylland.

Det var i disse Aar, Nybyggerbyen Esbjerg var i Opkomst. Her var energiske, forudseende Mænd, som førte an i Arbejdet. Og de var straks klar over, hvilken vældig Gavn for Byen og hvilken fortrinlig Tilknytning mellem Esbjerg og det Opland, denne By endnu savnede, om man kunde faa et Andels-Slagteri bygget her.

Men disse Esbjerg-Mænd var ogsaa klar over, at der næppe kom nogen udefra og tilbød Byen et Slagteri. Her var man vant til selv at skaffe sig det, man havde Brug for.

En mindre Kreds af Mænd fra Esbjerg og Omegnen udsendte derfor gennem Kundgørelser i Bladene Indbydelse til et stort Møde i Esbjerg d. 5. Januar 1888 — » . . . for der at forhandle om og vedtage Oprettelsen af et Andels Svineslagteri i Esbjerg. Aktierne vilde blive paa 25 Kr., der indbetales ad flere Gange . . . «

Disse planlagte Aktier à 25 Kr. viser, hvor usikkert man endnu stod overfor selve Andelsformen. Paa et privat Møde, som 3dje Juledag afholdtes i Esbjerg hos Konsul P. B r e i n h o l t, tog man da ogsaa Afsked med disse 25 Kr.s Aktier og vedtog at rejse Slagteriet som fuldstændigt Andels Slagteri.

For bedre at faa Sagen lagt tilrette, udsattes Mødet i Esbjerg til d. 21. Januar. Og nu sættes fra anden Side ind med en voldsom Agitation imod Esbjerg Slagteriet.

I Varde havde nemlig paa den Tid i flere Aar været et Eksport Svineslagteri, som ejedes af den kendte Forretningsmand P h i l l i p W. H e y m a n, Grundlæggeren bl. a. af Tuborg Bryggerierne.

Og Heyman var selvsagt ikke til Sinds uden videre at lade Bønderne trække Grundlaget bort fra Varde Slagteriet ved at oprette et konkurrerende Andels-Slagteri i Nabobyen.

Og her faar han god Støtte hos Varde Borgerne, der med Ængstelse og Harme ser, hvorledes Opkomlingen Esbjerg prøver at gøre sig gældende og rive til sig baade her og der. — Det manglede blot, at denne Nybyggerby nu skulde hugge det Svineslagteri, Varde som Egnens ældgamle By har retmæssigt Krav paa! Derfor har Heyman og Varde Folkene let ved at finde hinanden i Arbejdet for at modvirke det planlagte Slagteri i Esbjerg.

Og den i de Aar ansete Sagfører Nonboe i Varde kan som Mellemand mellem Heyman og Egnens Bønder tilbyde Bønderne en Slags Kontrakt, hvorefter de kunde faa Lov til — mod et rimeligt stort Vederlag og en urimelig stor Part af Overskuddet! — at lade deres Svin slagte paa Varde Slagteri. — For at gøre Kontrakten lidt mere tillokkende, prøvede man at kalde den »Andelskontrakt«. —

Herved undgik man det solidariske Ansvar, som mange var bange for.

Med rigtig Forstaaelse af Folks Indstilling satte Varde Folkene ind netop her. Og i de første 3 Maaneder af det nye Aar 1888 formelig røg det over Egnen af Agitation i Aviser, paa Møder og Mand og Mand imellem. Hele Vestjylland var i de Dage delt i to kæmpende Lejre: Varde eller Esbjerg!

Nonboe var en klog General. Han fulgte P. Bojsens Eksempel og gik ud til Landboforeningslederne. Her kom han Esbjerg-Folkene i Forkøbet og afskar dem de fleste Steder den Fordel, det var at arbejde gennem de allerede stiftede Sammenslutninger.

Var Mændene fra Esbjerg snare i Vendingen, da gav Varde-Folkene dem ikke noget efter her, og for helt at

køre dem ned blev der indbudt til et stort Møde i Varde den 19. Januar — altsaa 2 Dage før den Dag, Mødet i Esbjerg var fastsat. Dette Møde i Varde den 19. Januar 1888 var fra Varde-Folkenes Side planlagt som et vældigt Opbud fra hele Vestjylland og som et afgørende Nederlag for Esbjerg-Slagteriplanerne — ja, og helst Tilslutning til »Andelskontrakten« med Hr. Heyman.

Og stort blev Mødet — over 600 Deltagere. — Men Nederlaget kunde lige saa godt heftes paa den ene Part som paa den anden. De fleste Talere var for Varde-Planen. — Men Afstemningen viste den anden Vej — Hr. Nonboes og Hr. Heymans Andelskontrakt vandt ikke udelt Begejstring.

Begge Parter vedtog dog ufortrødent at arbejde videre for deres Planer.

Hvordan Stemningen i Varde By var, fik Jørgen Jørgensen fra Mosevraa og hans gode Ven, Stampmølleren fra Oksbøl at mærke efter Mødet: Der var ingen Steder i Byen, de kunde faa en Puns skænket, den maatte de køre ud til Tændpibe Kro for at faa! — Og Staldkarlen i den Købmandsgaard, hvor de havde Heste og Vogn indstaldet, bandte paa, at de selv kunde faa Lov at spænde for!

Og bagefter knoldede Drengene dem ud af Byen med Snebolde. — Altsammen fordi de paa Mødet havde talt Esbjerg-Slagteriets Sag.

Ogsaa Mødet i Esbjerg 2 Dage efter blev, hvad Avisreferater plejer at kalde »livligt«. Dette Møde var tænkt som en stiftende Generalforsamling. Men Varde-Agitationen havde virket, at man ikke nær havde naaet det Antal Andelshavere og Svin, der var nødvendigt som Grundlag for et Andels-Slagteri.

Den stiftende Generalforsamling maatte udsættes. Og denne Udsættelse udnyttedes til det yderste fra Varde-Folkenes Side.

Paa Mødet i Esbjerg naaede man dog til Enighed om nogle ret vigtige Punkter: Agitationen for og Tegningen af Andelshavere og Svin til Andels-Slagteriet i Esbjerg skulde fortsættes med Kraft. Slagteriet bygges, saa snart der var tegnet 20,000 Svin, men heller ikke før.

Garantisummen skulde tegnes med solidarisk Ansvar sognevis, saaledes at hvert Sogn heftede for et Beløb i Forhold til det inden for Sognet tegnede Antal Svin.

Da man regnede med at skulde bruge 150,000 Kr og fastsatte 20,000 Svin som Mindstetal, blev Garantisummen altsaa $7\frac{1}{2}$ Kr. pr. Svin.

Det var herudfra, Sagfører Nonboe paa Møderne med mørk, rystende Mæle kunde fremmane den frygtelige Mulighed, at hele Sogne kunde gaa fallit og bringes til Betlerstaven ved Bøndernes utrolige Letsindighed, naar de tankeløse vovede sig ud i dette Uføre med solidarisk Ansvar!

— Nej, de vestjydske Bønder var saavist ikke letsindige. De havde en indgroet Uvilje imod Kaution, solidarisk Ansvar og Gældsforpligtelser og alt det, som ikke kunde overses. Og da man paa de udsendte Tegningslister netop skulde sætte sit Navn under den Slags, er det forstaaeligt, at Tegningen af Svin til det nye Andels-Slagteri gik overmaade trægt.

Det var rent forbavsende, saa faa Svin, der viste sig at være omkring i Sognene — selv paa de større Gaarde tit kun 3—4 Svin gennem et helt Aar! Jo, for man vilde jo godt med i Andels-Slagteriet for at prøve, om man ikke her kunde faa bedre Priser. — Men Ansvar og Forpligtelser — Føj!

Saa prøvede man at holde Garantien nede paa det mindst mulige ved kun at tegne sig for Halvdelen eller endnu mindre af de Svin, man regnede med at levere — det, de gamle Tegningslister i Slagteriets Arkiv nu fortæller os.

Men paa den Maade blev der lang og træls Vej frem

til de 20,000 Svin, der var sat som Mindstetal.

Alt dette var Grunden til, at den stiftende Generalforsamling flere Gange fastsattes og igen maatte udskydes.

Endeligt fastsættes Dagen til den 19. Marts, der er da tegnet omkring 3,700 Andelshavere. — Det nøjagtige Tal findes ikke mere i Slagteriets Arkiv.

Ganske vist viser det sig, at disse omtrent 3,700 Andels-haver kun har tegnet omkring 17,000 Svin. Og ifølge Vedtagelsen paa tidligere Møder kan Slagteriet altsaa ikke endnu bygges.

Men de Mænd i Esbjerg, der havde sat Sagen i Gang og gjort et stort Arbejde for dens Løsning — vi kan blot nævne Møller H. C. H a n s e n, Spangsbjerg, Konsul P. B r e i n h o l t, Skibsbygger T h. D a h l og Entreprenør H. H o f f m a n n — de var ikke til Sinds at lade Sagen trække i Langdrag og derved sandsynligvis lade Varde-Planerne føre Sejren til Nabobyen.

Nej, Slagteriet skal bygges i Esbjerg, det er det rigtige Sted: Porten ud mod Vest! Og det skal bygges straks. — Raskt skal det gaa! — Derfor siger disse 10 Mænd: Vi garanterer for Leveringen af de 3000 Svin, der endnu mangler i de 20,000!

En storstilet Haandsrækning fra Esbjergs Borgere til vestjydske Bønder.

Naa—aa, vil andre mene: De Esbjerg Mænd havde nok ikke noget imod at sælge en passende Grund til passende Penge til Slagteriet! Og Grundene ved Siden af faldt ikke i Pris derved. Det vidste de ogsaa!

Sandt nok. — Men selv Hensynet til Grundene medregnet, var det alligevel denne Garanti for de sidste 3000 Svin, der førte Sagen over et dødt Punkt og gjorde, at man den 19. Marts 1888 kunde holde stiftende Generalforsamling i Esbjerg Andels Svineslagteri, vedtage Lovene, man længe havde drøftet, og tage fat paa Bygningen af Slagteriet.

Bygningen af Slagteriet.

Havde der været Modvind og Vanskeligheder at overvinde for at naa frem til den stiftende Generalforsamling, saa blev Vanskelighederne ikke mindre, nu man skulde til at virkeliggøre Planerne.

Der skulde købes Byggegrund, findes Arkitekt, tages Stilling til Udkast, Overslag, Lønninger — afholdes Licitationer, bjærges Is, antages Haandværkere, Direktør, Bogholder, Slagtemester, Arbejdere — og faa eller ingen kunde siges at være Fagfolk. — Og der skulde fastlægges Modtagelsespladser over hele Vestjylland, antages Modtagere og Vejere, købes Vogne, Vægte, Maskiner. Pengeforholdene skulde ordnes.

Ja, og bag ved alt dette laa Afsætningen af Slagteriets Varer med alle dens Vanskeligheder. — Ukendt og uprøvet var jo det meste.

Ikkesandt, man faar Respekt for de Mænd, der frivilligt gaar ind i dette Arbejde til egen og Standsfællers Gavn!

Saa tog man fat paa Slagteriets Opførelse. Og fuldførtes denne end ikke paa 70 Dage, som det den Gang hed sig, saa var man dog færdig til at indlede Driften den 24. September samme Aar.

Det maa ha været en stolt Dag for de Mænd, der havde sat deres Arbejde og Indflydelse ind for at naa saa vidt. Nu var altsaa E. A. S. en Kendsgerning, Slagteriet rejst og i Drift. — Saa gik vel Resten noget nær af sig selv.

Havde kanske nogen før Tiden troet saaledes, saa kom de til at tro om igen!

Sammen med Virksomheden indledes ogsaa nye Vanskeligheder.

De vestjydske Bønder var endnu saa lidt opøvet i Fællesskabets Sammenhold. De allerfleste var gaaet med i

Andels-Slagteriet, fordi de regnede med at faa større Pris for deres Svin her.

Og da det viste sig, at Heymans Slagteri i Varde satte Priserne op, saa det kneb det nye Andels-Slagteri at følge med, da er der adskillige, der bryder sig fejl om givet Ord og Underskrift og leverer deres Svin til det Slagteri, de tror, gir en Daler mere! Andre bliver sure og mistroiske.

Det kommer saaledes frem ved Opgørelsen for 1890, at 586 Andelshavere slet ingen Svin har leveret!

Overskudet det første Aar bliver ogsaa langt mindre, end man havde ventet. — De fleste var i det hele taget gaaet ind i den nye Sammenslutning med alt for store Forventninger. Derfor Skuffelsen og den stærke Misnøje.

Svineleveringen til Slagteriet blev de første to, tre Aar af disse Grunde mindre, end man havde regnet med. De 10 Garanter med de 3000 Svin, »Papirsvinene«, som de nævnes — trykker sig ved at rykke ud med en Del af Garantisummen. — Forstaaeligt nok! — Men Generalforsamlingen holder dem fast ved deres Underskrift.

Disse første Aars Generalforsamlinger i E. A. S. udarter til rene Braavallaslag, der staar Gny af ud over hele Vestjylland. Der er saavist ogsaa nok at kritisere, det skal indrømmes. Men samtidigt skal understreges, hvor nyt og uprøvet alt er.

De indkaldte tyske Slagtersvende og Mestre er stridbare Gemytter. Kævl og Strid paa Slagteriet er en jævnlig Afveksling!

Afsætningen af Affaldet svigter, saa en Del maa i store Vognmandslæs køres ud som Gødning.

Selv Vejen til Slagteriet — den nuværende Englands-gade — henligger ved Vintertide i et bundløst Ælte, næsten ufremkommelig.

Driftskapitalen, 50,000 Kr., viser sig ret snart utilstrækkelig. Og for at ikke Slagteriet skal tvinges til at standse efter et halvt Aars Drift, maa Formanden, Møller H. C.

Hansen, og Næstformanden, Skibsbygger Th. Dahl, selv fremskaffe og kautionere for yderligere 20,000 Kr. — En mægtig Sum den Gang.

Den første Direktør, S. F. Woldbye, var muligvis dygtig nok, men egenraadig. Han kommer snart i stærk Modsætning til Bestyrelsen og maa gaa allerede i Oktober 1889.

Som en lille Tilgift til alle de øvrige Bryderier nedbrænder en stor Del af Slagteriet den 13. December 1889.

1891 naar man op paa en Slagtning paa 31,425 Svin. Og dermed er man naaet ud over Vrøvlet med »Papirsvinene«.

Saa gaar det nogenlunde et Par Aar.

Svinene, der leveres, er for en stor Del af de gammel-dags fede Racer. Det gør heller ikke saa meget, for Størsteparten af Flæsket sender man til Hamborg, da Tyskerne i Modsætning til Englænderne gerne vil købe de fede Varer. Men 1895 lukker Tyskland af for al Indførsel af dansk Flæsk. — Der staar saa Esbjerg Slagteri med sine fede Flæskesider, som Tyskerne ikke maa faa, og Englænderne ikke vil ha.

E. A. S.s Regnskab for 1895 viser den højeste Slagtning, der er naaet i Slagteriets 7 Aar, nemlig 56,075 Svin — men slutter dog med et Underskud paa 49,606 Kr.

Dette Underskud lige ved Udgangen af en 7 Aars Periode (Andelshaverne var bundet for 7 Aar ad Gangen) rystede Slagteriet i sin Grund og stod de nærmest følgende Aar som et truende Spøgelse, det kostede baade Tid og Penge at faa manet ned.

Nej, det var ingen jævn og banet Vej for de Mænd, der gik i Spidsen og førte E. A. S. gennem de første vanskelige Læreaar.

Det magtede kun en stærk og selvstændig Ledelse, der havde Vilje til at gi Tid og holde ud.

Mændene i Ledelsen.

Der var ringe Grund til at misunde de Mænd, som den 19. Marts 1888 blev valgt ind i Bestyrelsen for E. A. S. Det var et brydsomt og utaknemligt Arbejde, de gik ind til.

Den første Bestyrelse for E. S. A. var følgende 15 Mænd fra Esbjerg og Sydvestjylland:

H. H o f f m a n n, Damsmark. P. B r e i n h o l t, Esbjerg. H. C. H a n s e n, Spangsbjerg Mølle. N. H. B u h l, Lundsbygaard i Aadum. T h. C h r i s t e n s e n, Nymindegab. N i e l s H. U h d, Egknud i Ølgod. N i e l s K r i s t e n s e n, Oksbøl. I. P. H a n s e n, Gørding Mølle. H. P e d e r s e n, Gunderup. B a k k e n N i e l s e n, Billumtarp. P. K. P e d e r s e n, Frøsiggaard i Vilslev. T h. D a h l, Esbjerg. M o u r i t z J e n s e n, Hoven. N. M. P e d e r s e n, Asp. N. N i e l s e n, Haragergaard.

Foruden disse Mænd har selvfølgelig mange andre gjort et godt grundlæggende Arbejde forud for Slagteriets Oprettelse.

Her skal kun nævnes Landinspektør C l a u s e n, Varde, J ø r g e n J ø r g e n s e n, Mosevraa, der i mange Aar var Revisor ved Slagteriet, Lærer N i e l s e n, Darum, Møller H. P. B o j l e s e n, Sdr. Bork Mølle, og P. J e n s e n, Eg. — De tre sidstnævnte blev siden valgt ind i Bestyrelsen.

P. B r e i n h o l t valgtes til Formand. Men han naaede kun at lede et enkelt Bestyrelsesmøde, før han paa Grund af Helbredshensyn trak sig tilbage.

I hans Sted valgtes da H. C. H a n s e n, Spangsbjerg Mølle. Og igennem Slagteriets første 12 Aar med alle deres Vanskeligheder og Bryderier ledede Hansen nu Slagteriet med fast og myndig Haand.

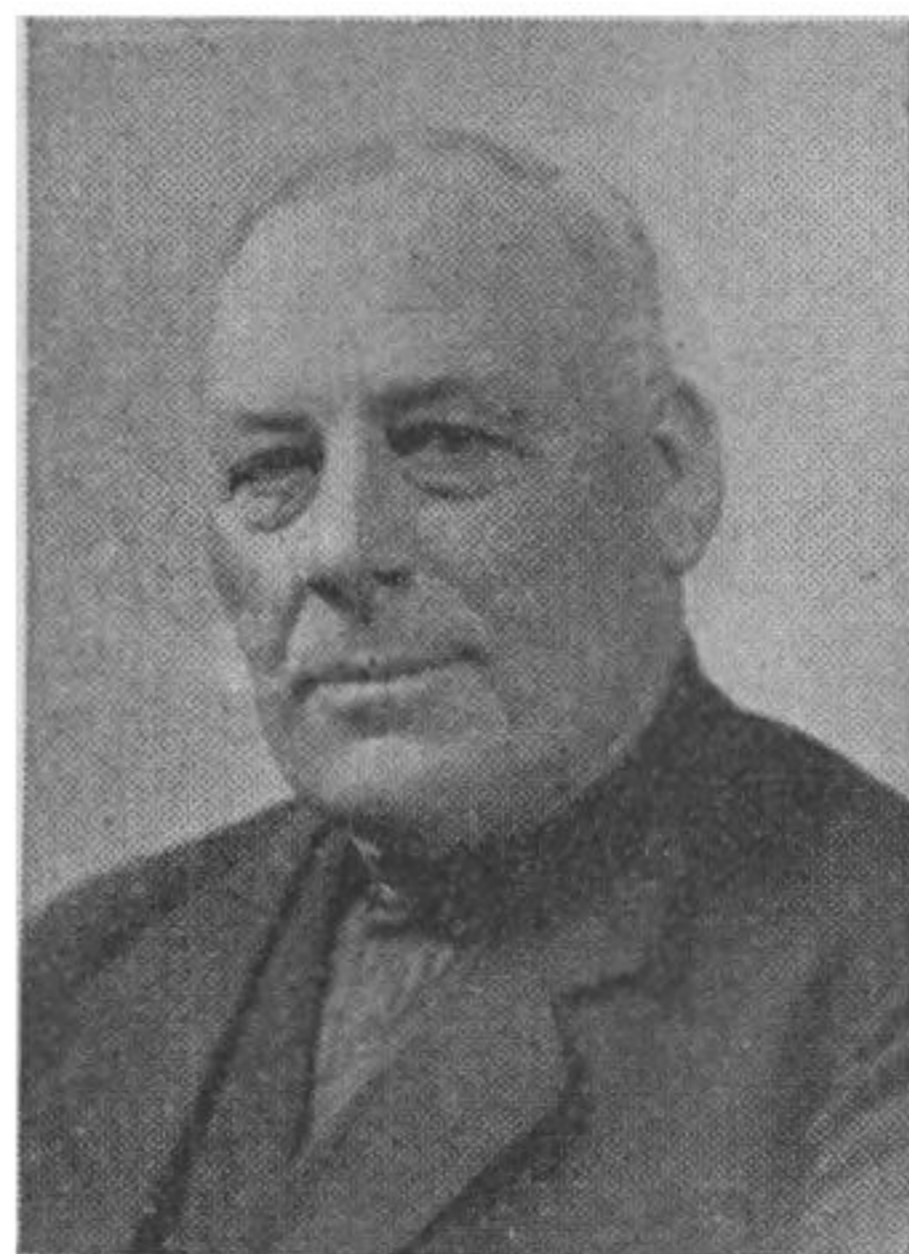
Da Hansen i 1900 trak sig tilbage, blev L a r s M o s e fra Aarre hans Afløser.

Skulde man med faa Ord prøve at særttegne disse to

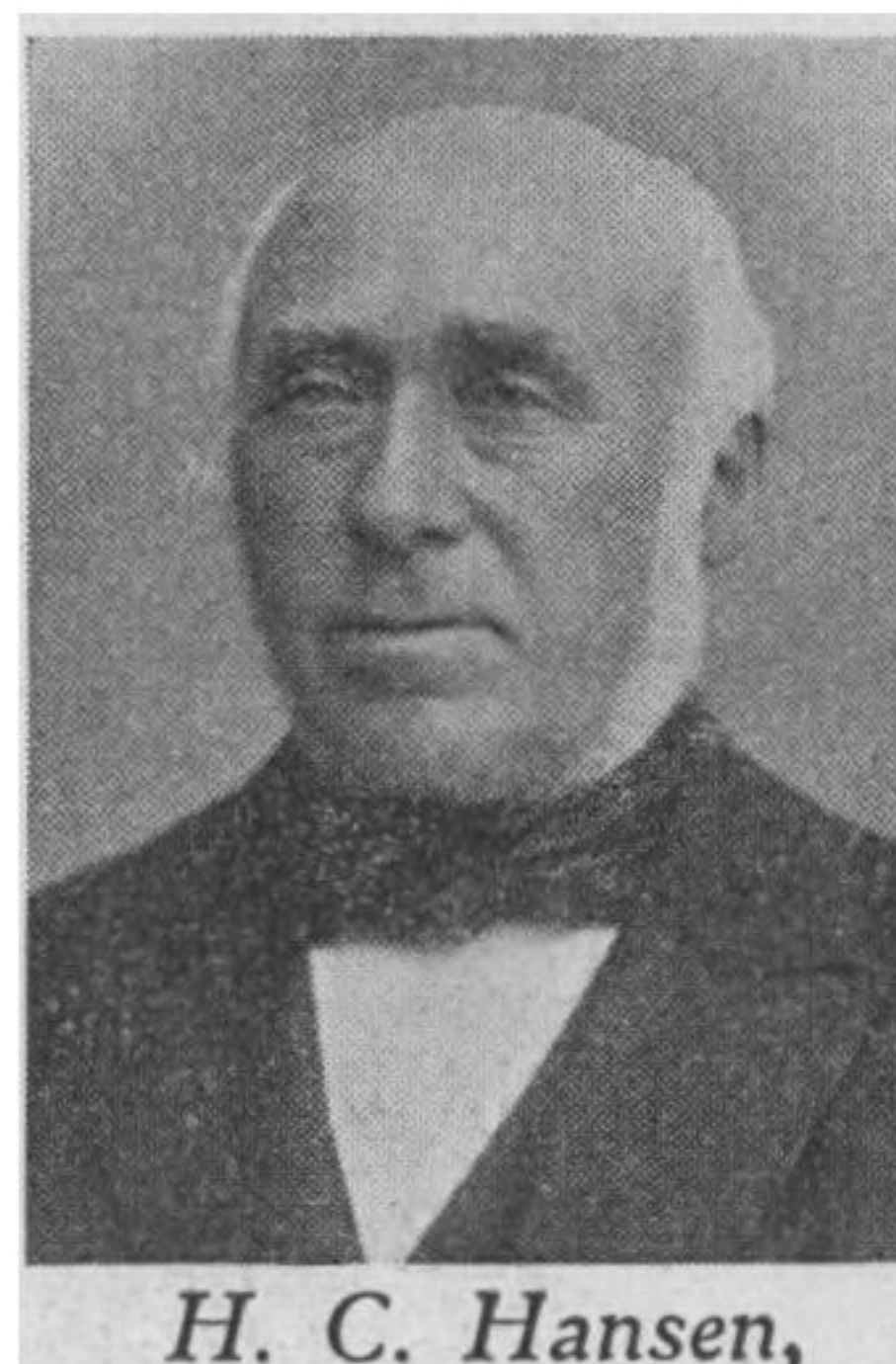
Dir. H. P. Nordland.

Eskild Toft, He.

Lars Mose, Aarre

*H. C. Hansen,
Spangsbjerg.*

Dir. Chr. Emborg.

*Anders Bruun,
Gjesing.*

Formænd, kan man sige, at Møller H a n s e n var Forretningsmand, men L a r s M o s e var Andelsmand.

H. C. H a n s e n var en dygtig og reel Forretningsmand. Naar han efter grundig Overvejelse havde taget et Standpunkt, stod han fast og var ikke til at rokke. Og saa havde han det økonomiske Rygstød, der gav hans Ord Vægt — ja, og hans Navn Værd som Kautionist for Slagteriet!

For L a r s M o s e var Andelssagen ikke blot en særegen Forretningsform, men en Idé.

Og denne Idé: Sammenholdets og Fællesskabets Idé til Selvhævdelse og til Gavn for baade den enkelte og Helheden, viede Lars Mose sin Arbejdskraft inden for E. A. S. i de følgende 15 Aar.

Ved L a r s M o s e s Afgang i 1915 valgtes J e n s N y g a a r d, Sædding, som Formand. Men allerede Aaret efter trak N y g a a r d sig ud af Ledelsen. Og E s k i l d T o f t blev nu Formand.

Denne solide og særprægede Bonde oppe fra He var nu Formand, indtil han ved Adskillelsen mellem Esbjerg og Struer Slagterier i 1930 blev valgt til Formand for Struer Slagteri.

I E s k i l d T o f t s Sted valgtes da den nuværende Formand for E. A. S. Gaardejer A n d e r s B r u u n, Gjesing.

A n d e r s B r u u n er Typen paa en moderne dansk Andelsbonde og Foregangsmand, der har taget Arv fra de gamle solide Bønder i forrige Slægtled, men har lært og faaet Paavirkning af Nytids Viden og Syn.

Gennem de svundne 50 Aar har 5 forskellige Direktører staaet i Spidsen for E. A. S.

Ved S. F. W o l d b y e s Bortrejse 1889 antoges C. H a n s e n som Direktør. Paa Grund af Uoverensstemmelse om Lønnen fratraadte han sin Stilling i 1895, og samme Aar rejste han Esbjerg Privat-Svineslagteri.

Hans Efterfølger som Direktør blev Slagteriets da-

værende Bogholder H. P. H a n s e n, bedre kendt under Navnet N o r d l a n d. Under hans og Lars Moses Ledelse udfoldedes en stærk Agitationsvirksomhed for des bedre at knytte Andelshavere og Virksomhed sammen.

H. P. N o r d l a n d døde i April 1915 og efterfulgtes af tidligere Bogholder i Struer M. K i r k e g a a r d, der dog efter 1½ Aars Ledelse maatte trække sig tilbage.

Og fra Januar 1917 tiltraadte den nuværende Direktør C h r. E m b o r g, tidligere Sorø, Stillingen i Esbjerg. Under hans kyndige og faste Ledelse naaede E. A. S. frem til gennem en Aarrække at staa som Danmarks største Slagteri med 17 til 19 Tusinde Andelshavere, og en Aarsomsætning stigende fra 10 til over 42 Mill. Kr.

Arbejdsaar og Fremgangsjaar.

Naar her fortrinsvis er omtalt Vanskelighederne ved Oprettelsen af E. A. S. og Modgangen i de første brydsomme Arbejdsjaar, fordi dette vel nok nu mest maa regnes for Historie, saa skal dog ogsaa som et Modstykke i et kort Rids nævnes den Opgang og Fremdrift, der omsider fulgte.

De vanskelige Læreaar for E. A. S. maa vel nok regnes helt til Aarhundredskiftet. Da bliver Opgangen mærkbar og støt paa alle Omraader inden for Erhvervslivet, stærkest vel nok inden for Landbrugets Andels-Sammenslutninger.

Og i denne almindelige Opgang og Fremdrift var E. A. S. Parthaver saa godt som nogen af Landbrugets Virksomheder.

Ved Aarhundredskiftet havde E. A. S. noget nær samme Antal Andelshavere som ved sin Stiftelse i 1888 — omkring 3,700 — Slagtingerne var i 1900 ialt 25,295 Svin med en Omsætning paa 1,412,533 Kr.

I 1905 er Andelshavernes Tal vokset til 6,820. Og der er det Aar slagtet ialt 68,721 Svin, og Omsætningen er steget til 4,301,528 Kr. Der er nu stærk og stadig Tilgang af nye Andelshavere, ikke mindst oppe fra Thy og Lemvigegnen.

Det er da nødvendigt i 1906 at foretage en større Udvidelse og delvis Ombygning af Slagteriet, da den stadige Tilgang af baade Svin og Andelshavere fortsættes. Fra 1906 til 1907 stiger Slagtingerne saaledes fra 81,264 til 111,044 Svin. Og der melder sig det Aar 1906 nye Andelshavere.

Den store Udvidelse 1906 magtede dog ikke at staa Maal med den stærke Udvikling og Fremgang. Allerede kun et Aars Tid derefter er Slagteriet igen for lille til den voldsomme Tilgang.

Og i 1911 maa man skride til at lukke for Tilgang af nye Andelshavere en Overgang. Slagteriet er da oppe paa 10,293 Andelshavere. Slagtingen er 134,142 Svin og Omsætningen 8,920,246 Kr.

I 1912 og 1913 bygger E. A. S. saa for sit nordlige Op-land et stort Filial-Slagteri i Struer. Det kostede 505,710 Kr. og var den Gang Landets største og mest moderne Svineslagteri.

I 1914 er Slagtingerne oppe paa 183,429 Svin og en Omsætning paa 14,336,676 Kr.

Saa kommer Krigstiden med sine Omvæltninger paa alle Omraader.

Ved den lave Maksimalpris paa Flæsk og den tvungne Kornaflevering udryddes Svinene omtrent her i Vestjylland, saa Slagteriet i 1918 kun slagtede 23,071 Svin, skønt der til Slagteriet hørte 15,112 Andelshavere.

Da Priser og Korn efter Krigen igen frigives, vokser Svineholdet til en Størrelse og Betydning inden for Landets Økonomi som aldrig før.

I 1922 naar E. A. S. især ved ny Tilgang fra Sønderjylland op paa 19,159 Andelshavere, det højeste Medlems-tal, der naaes.

Den største Omsætning i Værdi: 42,330,928 Kr. naaes i 1924.

De fleste Svin slagtes derimod i Kriseaaret 1930. Da

er E. A. S. oppe paa 298,433 Svin. Men disse mange Svin giver kun en Omsætning paa 27,883,880 Kr., for da er Krisen for Alvor inde over det danske Landbrug, hvad hele det danske Samfund — med Undtagelse af enkelte monopoliserede Kredse — ret snart faar at føle.

I 1930 adskilles Esbjerg og Struer Slagterierne og drives nu hver især som selvstændig Virksomhed.

— — —

Men det er givet, at en Virksomhed som E. A. S. ogsaa sætter sig andre Spor i sin Egn end blot i Svinestien og Foderstofhandelen.

Gennem disse 50 Aar har Virksomheden været Medlem ved Indtjening og Formidling af godt 600 Mill. Kr. til sit Opland.

Og man skal ikke undervurdere, hvad netop dette Fællesforetagende har virket med til at fremme og præge Udviklingen og højne Egnens almindelige Levesæt.

Og der er god Grund til at lette sin Hat for de Mænd, der har ført Virksomheden frem — baade de, der tog det drøje og brydsomme Rydningsarbejde gennem de første vanskelige Aar, og de, der siden fortsatte og i Dag staar midt i det krævende og ansvarsfulde Arbejde som Ledere af denne Egnens største Andels-Virksomhed.
